

درس ۱۳ توانمندی‌های اقتصادی استان

استان تهران یکی از قطب‌های اقتصادی کشور است. تجمع کانون‌های اقتصادی در این استان و موقعیت سیاسی و اداری و نیز مرکزیت آن باعث شده است که بخش عمده امکانات در محدوده آن متمرکز شود. نمودار زیر، شاغلان را در سه بخش کشاورزی، صنعت و خدمات در استان تهران نمایش می‌دهد.

شکل ۲۰-۵. نمودار درصد شاغلان در بخش‌های مختلف اقتصادی استان

الف - توانمندی‌های کشاورزی

در بافت اقتصادی استان تهران، بخش کشاورزی از جایگاه چشمگیری برخوردار است اما همان‌گونه که نمودار بالا (شکل ۲۰-۵) نشان می‌دهد، بخش کشاورزی در مقایسه با دیگر بخش‌ها سهم اندکی را به خود اختصاص داده است. چرا؟

استان تهران را از نظر موقعیت طبیعی و کشاورزی به دو ناحیه می‌توان تقسیم کرد:

۱- ناحیه کوهستانی؛ شامل نواحی شمالی استان مانند فیروزکوه، دماوند، لواسانات، رودبار قصران و ... است. مردم این ناحیه به علت ناهمواری‌های سطح زمین و آب و هوای نسبتاً سرد، بیشتر به فعالیت‌های باغداری و دامداری می‌پردازند که از مهم‌ترین فراورده‌های آن می‌توان سیب، گردو، گیلاس، زرد آلو و هلو را نام برد.

شکل ۲۱-۵- باغ سیب در شهرستان دماوند

۲- دشت‌ها و کوهپایه‌های جنوبی البرز؛ شامل ورامین، ری، شهریار و رباط کریم است. این بخش برای کشاورزی مساعد است؛ زیرا از منابع آب‌های سطحی و زیرزمینی برخوردار است اما زمین‌هایی که در نزدیکی شوره‌زارها واقع شده‌اند، برای کار کشاورزی مناسب نیستند.

شکل ۲۲-۵- فعالیت‌های کشاورزی در اطراف شهر ری

محصولات عمده این بخش را گندم، جو، یونجه، ذرت علوفه‌ای، گوجه فرنگی، خیار، سبزی‌ها، سیب زمینی، نباتات علوفه‌ای، انگور، چغندر قند و پنبه تشکیل می‌دهد. از نواحی مهم آن می‌توان به دشت شهریار و ورامین اشاره کرد.

شکل ۲۳-۵- کشت گلخانه‌ای

کشت گلخانه‌ای نیز در استان رونق زیادی پیدا کرده و از این نظر، استان به بزرگ‌ترین قطب تولید محصولات گلخانه‌ای تبدیل شده است. در گلخانه‌ها، محصولاتی چون صیفی جات و گل و گیاه‌های زینتی کاشته می‌شود.

دامداری: دره‌ها و دامنه‌های ارتفاعات البرز با مراتع سرسبز و غنی، موقعیتی مناسب را برای فعالیت‌های دامداری در سطح استان تهران به وجود آورده‌اند. دامداری، هم در دشت‌ها و هم در نواحی کوهستانی و کوهپایه‌ای، رواج دارد؛ ولی سهم آن در اقتصاد استان ناچیز است.

توانمندی‌های استان تهران

اشکال عمده دامداری در این استان شامل گاو‌داری‌های صنعتی بزرگ، پرورش طیور، مرغ‌داری‌ها، پرورش زنبورعسل و پرورش ماهی است.

شکل ۲۴-۵- مرکز دامداری صنعتی

ب- توانمندی‌های صنعتی

استان تهران به دلایل زیر به عنوان یکی از کانون‌های عمده صنایع کشور مطرح شده است:

۱- مرکزیت سیاسی شهر تهران

۲- تمرکز جمعیت، ثروت، درآمد و نیروهای متخصص در استان تهران

۳- وجود زیرساخت‌های مناسب همچون دسترسی به شبکه حمل و نقل

۴- برخورداری از قابلیت‌های مناسب نظیر نزدیکی به بازار بزرگ مصرف.

توسعه این صنایع بیشتر در امتداد راه‌های ورودی به تهران به ویژه در مسیر تهران - کرج، تهران - ساوه و تهران - قم متمرکز

است.

شکل ۲۵-۵- شرکت خودروسازی سایپا

شکل ۲۶-۵- تولید اتومبیل در کارخانه ایران خودرو

توانمندی‌های استان تهران

صنایع استان را برحسب نوع تولید می‌توان به گروه‌های زیر تقسیم کرد :

- ۱- صنایع غذایی ۲- صنایع نساجی و چرم ۳- صنایع کانی و غیر فلزی ۴- صنایع فلزی ۵- صنایع شیمیایی و دارویی ۶- صنایع برق و الکترونیک ۷- صنایع سلولزی.

بیشتر بدانیم

- صنایع غذایی : شامل کارخانه کاغذسازی، روغن نباتی، لبنیات پاستوریزه، فراورده‌های گوشتی، تصفیۀ قند، بیسکویت‌سازی، نان ماشینی، نوشابه‌سازی، کنسروسازی، مریاسازی و... است.
- صنایع نساجی و چرم : شامل ریسندگی و بافندگی پنبه‌ای و پشم و تریکو است.
- صنایع کانی و غیر فلزی : این رشته از صنایع، مصالح ساختمانی و لوازم بهداشتی خانه‌ها و شیشه تهیه و تولید می‌کند.
- صنایع فلزی : این رشته از صنایع، انواع خودرو، لوازم خانگی مانند بخاری، کولر، اجاق گاز، یخچال، ماشین لباس‌شویی و... و نیز مخازن تحت فشار، لوله پروفیل، پنجره و بسیاری دیگر از فراورده‌های فلزی را تولید می‌کنند و در غرب تهران در دو سوی مسیر تهران - کرج و شرق تهران، به سوی جاده تهران - آبدلی قرار دارند.
- صنایع شیمیایی و دارویی : شامل کارخانه‌ها و کارگاه‌هایی است که به تولید دارو، مواد بهداشتی، مواد ضد عفونی کننده، لاستیک و پلاستیک، رنگ‌های ساختمانی و صنعتی، پاک کننده‌های جامد و مایع، فراورده‌های نفتی، روغن موتور و سموم دفع آفات نباتی می‌پردازند.
- صنایع برق و الکترونیک : شامل مؤسسه‌هایی است که با تولید و مونتاژ وسایل برقی و الکتریکی، کابل، باتری و لامپ سروکار دارند.
- صنایع سلولزی : شامل مؤسسه‌هایی است که در تولید کاغذ مقوا، کارتن، کیسه و پاکت کاغذی، کاغذهای بهداشتی و تولیدات چوبی مانند نئوپان، فیبر، کبریت و... فعالیت دارند.

معادن

استان تهران نزدیک به ۲۰۰ معدن فعال دارد برخی از مواد معدنی موجود در این معادن عبارت‌اند از :

شن و ماسه - سنگ لاشه - سنگ آهن - سنگ گچ - سولفات سدیم - باریت - سنگ سیلیس - کالوئن - خاک نسوز - سنگ بالاست - بوکسیت - زغال سنگ - منگنز - سنگ تزیینی - دولومیت - بنتونیت - گل سرشور - سنگ فسفات - نمک - تالک - مارن و سنگ توف.

صنایع دستی استان تهران

صنایع دستی استان تهران با توجه به بافت اجتماعی و تنوع قومی، به سه دسته شهری، روستایی و عشایری تقسیم می‌شود.

۱- صنایع دستی شهری: عمده‌ترین صنایع دستی استان را قلم‌زنی روی، مس و برنج، خراطی و سبذبافی، خاتم کاری، شیشه‌گری، قالی بافی و سفالگری تشکیل می‌دهد. این صنایع سابقه‌ای طولانی در منطقه ندارند و دست اندرکاران آن را عمدتاً مهاجران تشکیل می‌دهند.

۲- صنایع دستی روستایی: به طور عمده این نوع صنایع، خانگی و غیردائمی‌اند و بخش عمده آن‌ها را قالی بافی، سفالگری، حصیربافی و گلیم بافی تشکیل می‌دهد. قالی بافی گسترش قابل توجهی نسبت به سایر مشاغل دارد و در مناطق غیر شهری دماوند و شمیرانات دایر است.

۳- صنایع دستی عشایری: قدیمی‌ترین نوع صنایع دستی استان است که تولید آن عموماً به طور خانگی و فصلی انجام می‌پذیرد. این نوع از صنایع دستی، با توجه به ترکیب قومی منطقه، در میان صنایع دستی استان جایگاهی ویژه دارد و هم اینک یکی از نقاط برجسته و مثبت صنایع دستی استان محسوب می‌شود. دست‌اندرکاران این بخش از دست ساخته‌های ایرانی که بافت انواع قالی و قالیچه، جاجیم و گلیم، چننه^۱، رویه پستی، جوال^۲، خورجین^۳ و نیز رنگرزی و ریسندگی پشم را در انحصار خود دارند، گروهی از عشایر لر، قشقایی، شاهسون و... هستند که در دهه‌های اخیر از زادگاه خود به تهران، ری، ورامین و کرج مهاجرت کرده‌اند.

شکل ۲۷-۵- نمونه‌ای از بازار صنایع دستی تهران

۱- چننه: کیسه‌ای که درویشان و شکارچیان با خود دارند و در آن توشه و لوازم خود را می‌گذارند.

۲- جوال: کیسه‌ای بزرگ است که از پارچه خشن ساخته می‌شود.

۳- خورجین: کیسه‌مانندی که بر پشت چهارپایان می‌گذارند که از دو طرف آویزان شده و اجناس خود را در آن قرار می‌دهند.

پ- توانمندی‌های بخش خدمات

بخش خدمات در استان تهران، مهم‌ترین بخش فعالیت اقتصادی محسوب می‌شود و به دلایل زیر، نقش عمده‌ای در اقتصاد کلان کشور را داراست.

- ۱- عهده‌دار بودن نقش توزیع کالا در سطح ملی
  - ۲- بهره‌گیری از پایانه‌های بزرگ زمینی و هوایی
  - ۳- تمرکز خدمات بازرگانی و تجاری
  - ۴- نقش مسلط در عرصه خدمات ملی و بین‌المللی
  - ۵- برخورداری از وجود نیروی انسانی ماهر و متخصص
  - ۶- مشارکت فعال بخش خصوصی در فعالیت‌های تولیدی
  - ۷- توان بالای اشتغال‌زایی بخش خدمات با توجه به حجم وسیع سرمایه‌گذاری آن.
- از میان فعالیت‌های خدماتی استان، عمده‌فروشی و خرده‌فروشی، تعمیر وسایل حمل‌ونقل بیشترین سهم را دارا هستند.

شکل ۲۸-۵- فروشگاه در منطقه دربند

فصل ششم

شکوفایی استان تهران

پس از پیروزی شکوهمند انقلاب اسلامی

درس ۱۴ دستاوردهای استان تهران پس از پیروزی شکوهمند انقلاب اسلامی

پیروزی انقلاب اسلامی ایران در سال ۱۳۵۷ نقطه عطف و تحول عظیمی بود که کلیه شئون فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی کشور را تحت تأثیر قرار داد و نظام اداره امور کشور را متحول کرد.

اداره امور جامعه بر مبنای دین مقدس اسلام از دستاوردهای اساسی انقلاب شکوهمند اسلامی است. گرچه پس از پیروزی انقلاب اسلامی، دشمنان داخلی و خارجی با به راه انداختن جنگ تحمیلی رژیم بعثی عراق علیه ایران، سعی در نابودی انقلاب نوپای ما داشته‌اند، اما با مقاومت و از خودگذشتگی مردم و با هدایت و رهبری معمار کبیر انقلاب، حضرت آیت الله خمینی (قُدس سرّه)، همه برنامه‌های شوم دشمنان نقش بر آب شد و انقلاب اسلامی در مسیر جدیدی از بازسازی و سازندگی با رهبری حضرت آیت الله خامنه‌ای رهبر معظم انقلاب اسلامی قرار گرفت.

در برنامه‌های اول و دوم توسعه کشور، بازسازی صدمات ناشی از جنگ تحمیلی و بازسازی نظام اداری و اقتصادی کشور مدنظر قرار گرفت. همچنین، باتدوین برنامه‌های بعدی توسعه کشور و اجرای آن، ساختار اقتصادی، اجتماعی، علمی و آموزشی و امور زیربنایی دگرگون شد و موفقیت‌هایی در زمینه‌های مختلف علمی، پزشکی، تحقیقات زیربنایی و استفاده از انرژی‌های نو در زمینه کشاورزی و پزشکی، پرتاب ماهواره تحقیقاتی امید به فضا و انرژی صلح‌آمیز هسته‌ای حاصل آمد.

بعد از پیروزی انقلاب اسلامی، شاهد توسعه همه‌جانبه در استان تهران در بخش‌های مختلف صنعتی، عمرانی، آموزشی، علمی و فرهنگی و همچنین ورزشی، بهداشتی و درمانی بوده‌ایم.

در این قسمت از درس، به بررسی وضعیت موجود استان از نظر عمرانی، آموزشی و فرهنگی، بهداشت و درمان می‌پردازیم.

فعالیت‌های عمرانی در استان تهران

روند رو به رشد جمعیت (۱۶ درصد جمعیت کشور) و نیاز به خدمات مختلف، زمینه را برای توسعه فعالیت‌های عمرانی در این استان فراهم کرده است.

فعالیت‌های عمرانی در دو بخش شهری و روستایی صورت گرفته است. این فعالیت‌ها شامل راه و ترابری و حمل و نقل، صنعت و معدن، ارتباطات، پست، صداوسیما، انرژی، آب و فاضلاب، کشاورزی و سیستم‌های جدید آبیاری، همچنین کشت‌های متراکم (گلخانه‌ای) و عملیات مربوط به حفظ آب و خاک است.

۱- راه و ترابری و حمل و نقل: با فراهم کردن امکانات زیربنایی، دسترسی لازم برای سهولت حمل و نقل بار و مسافر، تلاش‌های مضاعفی طی سال‌های پس از انقلاب، در سه بخش ریلی، هوایی و پایانه‌های مسافربری موجود در استان صورت گرفته است. وجود حمل و نقل زمینی شامل حمل و نقل ریلی، آزادراه، بزرگراه و جاده‌های آسفالت‌ه و حمل و نقل هوایی، فرودگاه بین‌المللی

مهرآباد و فرودگاه امام خمینی (قُدّس سیرتُهُ)، این استان را نسبت به سایر استان‌های کشور از نظر خدمات ترابری و حمل و نقل متمایز کرده است.

بیشتر بدانیم

راه‌های ارتباطی یکی از عوامل توسعه صنعتی در استان تهران محسوب می‌شود. بعد از انقلاب اسلامی، توجه زیادی به احداث راه‌های استان صورت گرفته است؛ به طوری که در سال ۱۳۶۰ طول شبکه راه‌های استان (آزادراه، بزرگراه، راه‌های اصلی و فرعی و راه‌های روستایی) معادل ۲۴۱۷ کیلومتر بوده در حالی که تا پایان سال ۱۳۸۷ به ۴۹۸۳ کیلومتر رسیده است که نشان دهنده رشد بسیار بالای آن است.

شکل ۱-۶- راه‌های ارتباطی شهر تهران

براساس آمار و اطلاعات طی چندین سال گذشته، بیشترین تعداد حمل مسافر از طریق پایانه‌های مسافربری موجود در استان بوده است. حمل مسافر از طریق راه‌آهن نسبت به سال ۱۳۷۵ به سه برابر افزایش یافته است.

شکوفایی استان تهران پس از پیروزی شکوهمند انقلاب اسلامی

شکل ۲-۶- ایستگاه راه آهن تهران

آغاز به کار متروی تهران در سال ۱۳۷۸ نقطه عطفی در توسعه شبکه ریلی استان محسوب می شود که روزانه هزاران مسافر را جابه جا می کند.

شکل ۳-۶- پل جوادیه

۲- صنعت و معدن در استان تهران : شهر تهران به‌عنوان مرکز سیاسی، اداری و اقتصادی کشور، محور اصلی شکل‌گیری و تأسیس صنایع کارخانه‌ای جدید بوده است. بنابراین، شکل‌گیری و رشد صنایع کارخانه‌ای کشور با رشد صنعتی استان تهران آمیختگی کاملی دارد و استان تهران از ابتدای شکل‌گیری این صنایع، قطب و محور اصلی صنعتی شدن کشور است. پس از انقلاب اسلامی تاکنون، ۱۶ شهرک صنعتی فعال خصوصی و عمومی زیر نظر شرکت شهرک‌های صنعتی استان تشکیل شده است. در معادن استان تهران استخراج زغال سنگ، منگنز، سنگ آهک و سنگ گچ متداول است. معادن در حال بهره‌برداری تا پایان سال ۱۳۸۶، بالغ بر ۸۹ معدن بوده است.

بیشتر بدانیم

ارتباطات

توسعه ارتباطات در استان تهران قابل توجه بوده و در سه بخش مخابرات، پست و صداوسیما مورد بررسی قرار گرفته است.

مخابرات : مخابرات یکی از بخش‌هایی است که پس از پیروزی انقلاب اسلامی از شکوفایی خاصی برخوردار شده است. تعداد تلفن نصب شده استان طی سال‌های ۱۳۶۵ تا ۱۳۸۵ ده و نیم برابر افزایش یافته و در یک دوره زمانی ده ساله (از سال ۱۳۷۵ تا ۱۳۸۵)، ضریب نفوذ تلفن همراه برای هر ۱۰۰ نفر، به ۳۶/۵ تلفن همراه رسیده است. تعداد تلفن همراه تا سال ۱۳۸۵، ۴۹۰۱۴۹۱ و تعداد تلفن ثابت ۵۷۰۴۲۷۳ بوده است.

پست : تحولات وسیعی در ارسال و مراسلات پستی استان به وقوع پیوسته است. واحدهای پستی اعم از ادارات پست و تلگراف و دفاتر پستی شهری و روستایی در سال ۱۳۶۰، به ۱۸۰ واحد پستی و تا پایان سال ۱۳۸۵، به ۲۴۸ واحد افزایش یافته است. سالانه بیش از پانصد میلیون نامه و امانات پستی در استان جابه‌جا می‌شود.

شکل ۴-۶

شکوفایی استان تهران پس از پیروزی شکوهمند انقلاب اسلامی

صد و سیما: ارتباطات رسانه‌ای و وسایل ارتباط جمعی به‌عنوان یکی از ابزارهای نیرومند در جهت فرهنگ‌سازی، نقش مؤثری را در توسعه اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی جامعه به‌عهده دارد. براساس آمار و اطلاعات موجود در طی سال‌های ۱۳۷۵ تا ۱۳۸۵، تعداد ایستگاه‌های رادیویی موج متوسط، تلویزیون و اف. ام از ۱۵۴ ایستگاه به ۳۵۵ ایستگاه (۲/۳ برابر) و هم‌چنین، تعداد مجموع فرستنده‌های اصلی از ۲۷۷ به ۱۰۱۵ فرستنده افزایش یافته است.

شکل ۵-۶- نیروگاه برق در تهران

۳- انرژی

الف - برق: تحولات چشمگیری در صنعت برق کشور بعد از پیروزی انقلاب اسلامی به‌وجود آمده است. استان تهران در ایجاد و بهره‌گیری از نتایج این تحولات نقش مؤثری داشته است. بزرگ‌ترین ظرفیت تولید برق کشور مربوط به استان تهران است. فقط در سال ۱۳۸۵، در مجموع ۱۹۸۹۴ هزار مگاوات ساعت انرژی برق تولید شده است که نسبت به تولید سال ۱۳۶۰، ۶/۷ برابر افزایش یافته است. تولید سرانه برق استان تهران در سال ۱۳۸۵، به ۱۴۸۲ کیلووات ساعت رسیده است که از رشد تولید برق در این استان حکایت دارد.

مصرف برق خانگی نسبت به مصارف بخش های عمومی، صنعتی و کشاورزی سهم بیشتری به خود اختصاص داده است. در این استان، نزدیک به پنج میلیون مشترک برق وجود دارد و مقدار انرژی برق در سال ۱۳۸۵، ۲۷۸۶۵ هزار مگاوات ساعت بوده است.

ب - گاز: تا قبل از انقلاب اسلامی فقط محدوده کوچکی از شهر تهران از گاز شهری بهره مند بوده است، در حالی که در فاصله سال های ۱۳۵۷ تا ۱۳۸۷ بیش از ۹۸ درصد از جمعیت استان تحت پوشش گاز قرار گرفته اند.

از مجموع ۵۵ شهر استان تهران در سال ۱۳۸۶، ۴۴ شهر گازرسانی شده و ۲۷۵ منطقه روستایی نیز از نعمت گاز خانگی بهره مند شده اند.

۴- آب و فاضلاب شهری: گسترش ظرفیت تأسیسات آبرسانی به شهرها و صنایع و بهره برداری اصولی از منابع آب موجود از طریق احداث تأسیسات آبرگیری، پمپاژ، انتقال و تصفیه خانه ها صورت می گیرد.

حجم آبی که استحصال شده و وارد شبکه توزیع شده است، بالغ بر ۱۵۰۸۵ میلیون مترمکعب بوده است.

در حال حاضر ۹۷/۶ درصد جمعیت استان تحت پوشش آب شرب شهری قرار دارند.

تعداد تصفیه خانه های فاضلاب شهری در سال ۱۳۸۷، یازده مورد با ظرفیت ۴۱۷ هزار مترمکعب بوده است.

جدول ۱-۶ شاخص های عمده توزیع آب شهری استان تهران

شاخص	واحد	سال ۱۳۵۸	۱۳۸۷
طول شبکه توزیع آب	کیلومتر	۷۲۲۳	۱۶۸۵۰
تعداد چاه ها	حلقه	۸	۱۵۸۰
ظرفیت ایستگاه های پمپاژ	هزار متر در ساعت	۲۰۹	۲۳۰

۵- کشاورزی و دامداری: کشاورزی، یکی از مهم ترین بخش های اقتصادی از نظر تأمین منابع غذایی، ایجاد اشتغال و درآمد در کشور محسوب می شود.

هرچند کشاورزی استان در دهه های اخیر به دلیل افزایش جمعیت و توسعه شهرها با محدودیت هایی مواجه بوده است، اما با اجرای عملیات آب و خاک و استفاده از روش های نوین کشاورزی و آبیاری، بهره مندی از طریق بازار مصرف تهران، دسترسی مناسب به بازار جهانی و افزایش سرمایه گذاری و همچنین کشت های متراکم (گلخانه ای)، رشد قابل توجهی داشته است.

استان تهران ۱/۱ درصد زمین های زیرکشت محصولات زراعی و ۲/۹ درصد باغات کشور را داراست.

کشت گلخانه ای نیز در سال های اخیر رونق زیادی پیدا کرده و با ایجاد مجتمع های گلخانه ای از سال ۱۳۸۳ تاکنون، کشت متراکم محصولات زراعی و کشت های گل و گیاه زینتی توسعه یافته است.

برای مطالعه

جدول ۲-۶- سطح زیر کشت محصولات زراعی و باغی استان تهران (سال‌های ۱۳۵۸ تا ۱۳۸۷) به هکتار

شاخص	سال ۱۳۵۸	سال ۱۳۸۷
سطح کل زیر کشت	۱۲۴۶۳۰	۳۷۷۷۰۸
سطح زیر کشت محصولات زراعی	۹۵۶۸۰	۲۹۵۷۰۸
سطح زیر کشت محصولات باغی	۲۸۹۵۰	۸۲۰۰۰

شکل ۶-۶- محصولات کشاورزی استان

دامداری: تولید محصولات دامی استان طی سال‌های ۱۳۵۸ تا ۱۳۸۷ از بیست و یک هزار تن به یک میلیون و دویست هزار تن بالغ گردید.

دامداری‌های صنعتی با ایجاد مجتمع‌های صنعتی دام‌پروری رشد بسیاری پیدا کرده و از سال ۱۳۸۳ تاکنون به ۹ مجتمع رسیده است.

همچنین تعداد کشتارگاه‌های صنعتی دام و طیور از دو کشتارگاه در سال ۱۳۵۷، به ۳۵ کشتارگاه در سال ۱۳۸۷ افزایش یافته است.

عمران روستایی: توسعه زیرساخت‌های روستایی و ارائه خدمات زیربنایی اجتماعی، یکی از اقداماتی است که می‌تواند نقش عمده‌ای در توسعه سکونتگاه‌های روستایی داشته باشد و موجب رشد سرمایه‌گذاری، افزایش تولید، ایجاد اشتغال و درآمد و به طور کلی، رفاه اقتصادی و اجتماعی روستاییان شود.

اجرای طرح‌های مختلف زیربنایی از جمله بهسازی بافت فیزیکی روستاها، تأسیسات آموزشی و بهداشتی، برق‌رسانی، آب‌رسانی به‌عنوان خدمات و فعالیت‌هایی محسوب می‌شوند که در تثبیت جمعیت در روستاها نقش به‌سزایی دارند.

یکی از برنامه‌های نظام جمهوری اسلامی پس از پیروزی انقلاب، توسعه و عمران روستاها و محرومیت‌زدایی از مناطق روستایی بوده است. در این جهت، اقدامات مؤثری در استان تهران برای خدمات‌رسانی و عمران روستاها انجام شده است. براساس اطلاعات موجود، طرح‌های هادی توسعه روستایی، پس از انقلاب اسلامی تدوین و اجرا شد.

در فاصله سال‌های ۱۳۵۸ تا ۱۳۸۷ برای ۹۲۱ روستای استان، عملیات اجرای شبکه آب‌رسانی انجام شد و به این ترتیب، میزان برخورداری جمعیت روستایی استان از شبکه آب آشامیدنی از ۱۴/۵ درصد به ۹۸ درصد رسیده است.

عملیات آب و خاک و تأمین آب کشاورزی: با توجه به محدودیت منابع آب در استان تهران، در طول سال‌های پس از انقلاب با اجرای پروژه‌های آب و خاک و استفاده بهینه از منابع آب موجود در توسعه سطح زیرکشت و تولیدات محصولات زراعی و باغی، گام‌های بلندی برداشته شده است.

جهت مصرف بهینه آب در کشاورزی، سیستم‌های مختلف آبیاری نیز در این استان وجود دارد که می‌تواند در کاهش تلفات آب در بخش کشاورزی مؤثر باشد.

در استان تهران، حدود ۲۵ هزار هکتار از اراضی، زیر پوشش آبیاری تحت فشار قرار دارد.

برای مطالعه

جدول ۳-۶- شاخص عمده بخش عمران روستایی استان تهران

شاخص	واحد	سال ۱۳۵۸	سال ۱۳۸۷
تعداد روستاهای دارای شبکه آب آشامیدنی	روستا	۱۵۴	۱۰۷۵
ظرفیت مخازن آب آشامیدنی	مترمکعب	۴۶۲۰	۱۶۵۶۶۱
تعداد روستاهای بالای ۲۰ خانوار بهره‌مند از برق	روستا	۳۰۸	۱۳۹۴
احداث و بهسازی و آسفالت راه‌های روستایی	کیلومتر	۷۹۳	۳۴۰۰
تعداد روستاهای بهره‌مند از گاز	روستا	۰	۳۲۲

شکوفایی استان تهران پس از پیروزی شکوهمند انقلاب اسلامی

۲	°	روستا	تعداد روستاهای دارای دفع بهداشتی فاضلاب
۵۵۱	°	روستا	تعداد روستاهای بالای ۵° خانوار دارای طرح هادی
۲۵۰	°	روستا	تعداد طرح‌های هادی اجرا شده
۳۱۸	°	روستا	روستاهای مشمول عملیات صدور سند اماکن روستایی

بیشتر بدانیم

دستاوردهای آموزشی، فرهنگی و هنری

فعالیت‌های آموزشی در استان تهران بعد از پیروزی انقلاب اسلامی: آموزش رسمی در کشور به دو بخش، عمومی و عالی، تقسیم می‌شود:

— آموزش عمومی: شامل دوره‌های ابتدایی، متوسطه نظری و فنی و حرفه‌ای است. مسئولیت اجرای آن در استان بر عهده اداره کل آموزش و پرورش شهر تهران و شهرستان‌های استان تهران است. این استان در سال تحصیلی ۸۷-۱۳۸۶ در مجموع دارای ۲۴۵۳۳۵۷ نفر دانش آموز در مقاطع مختلف تحصیلی بوده است که از این تعداد، ۱،۲۴۴،۰۲۰ نفر دانش آموز پسر و ۱،۲۰۹،۳۳۷ نفر دانش آموز دختر بوده است.

بر اساس آمار سال تحصیلی ۸۷-۱۳۸۶ کلیه کارکنان آموزشی، دفتری و اداری استان تهران ۱۴۴،۷۹۸ نفر بوده است.

در این استان، علاوه بر وجود مدارس دولتی، در دوره‌های مختلف تحصیلی، مدارس غیرانتفاعی نیز وجود دارد.

۹۱/۸ درصد از جمعیت ۶ ساله و بیشتر در استان تهران باسوادند.

— آموزش عالی: در استان تهران، در سال ۱۳۸۵ مجموع ۳۴۸،۴۵۵ نفر در مرکز آموزش عالی و دولتی و ۲۵۰،۵۹۱ نفر در دانشگاه‌های آزاد اسلامی در مقاطع مختلف مشغول به تحصیل بوده‌اند.

فعالیت‌های فرهنگی و هنری: استان تهران تا سال ۱۳۸۶ دارای ۹۸ سینما با ظرفیت ۴۱۸۰۰ نفر و ۲۳ سالن نمایش با ظرفیت ۳۴۷۸ نفر بوده است.

از دیگر محصولات فرهنگی در استان، روزنامه و مجله است که به ترتیب، ۱۰۳ و ۱۹۷۴ عنوان در سال ۱۳۸۶ به ثبت رسیده است.

شکل ۶-۷- دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران

اماکن مذهبی در استان تهران براساس آمار سال ۱۳۸۶، به تعداد ۳۹۹ مکان متبرکه بوده است. در این استان، ۳۵۶۵ مسجد و ۶۰۱ حسینیه برای انجام فرایض دینی و مذهبی وجود دارد. همچنین، تعداد ۱۹ مکان مذهبی مربوط به اقلیت‌های مذهبی در شهر تهران وجود دارد.

فعالیت‌های ورزشی در استان تهران

استان تهران طی سی سال گذشته به خصوص از دهه ۱۳۷۰، شاهد رونق فعالیت‌های ورزشی بوده است. تعداد فضاهای ورزشی روباز و سرپوشیده استان از ۲۷۶ مورد در سال ۱۳۶۸ به ۲۷۶۸ مورد در سال ۱۳۸۷ رسیده است، اما به علت افزایش جمعیت، رشد سرانه فضای ورزشی برای هر نفر ۲۳٪ در سال ۱۳۸۷ بوده است.

شکل ۶-۸- استادیوم آزادی تهران

شکوفایی استان تهران پس از پیروزی شکوهمند انقلاب اسلامی

فعالیت‌های بهداشت و درمان در استان تهران بعد از پیروزی انقلاب اسلامی

پس از پیروزی انقلاب اسلامی ایران، اهمیت به بخش بهداشت و درمان به دلیل آثار مستقیم و نسبت آن به سلامت جسمی و روانی افراد جامعه مورد توجه قرار گرفت.

از این رو، تعداد بیمارستان‌های دولتی و خصوصی استان از ۱۴۱ بیمارستان در سال ۱۳۶۰، به ۱۵۷ بیمارستان در سال ۱۳۸۶ افزایش یافت. همچنین تعداد تخت‌های بیمارستان با رشد ۵۰ درصدی از ۲۰۴۷۱ تخت در سال ۱۳۶۰، به ۳۰۰۸۷ تخت در سال ۱۳۸۶ رسید.

طبق آمار موجود، سرانه جمعیتی تخت بیمارستان به ۴۴۶ نفر می‌رسد که با در نظر گرفتن جمعیت، سرانه نسبتاً مطلوبی است. همچنین با توجه به تعداد پزشکان شاغل در مراکز دولتی بخش بهداشت و درمان استان تهران در سال ۱۳۸۶، در حال حاضر نسبت جمعیت به پزشک شاغل در دانشگاه‌های علوم پزشکی استان ۲۸۳۵ نفر است.

جدول ۴-۶- امکانات بخش بهداشت و درمان استان و مقایسه تغییرات آن در سال‌های ۱۳۶۰ و ۱۳۸۶

عنوان	سال ۱۳۶۰	سال ۱۳۸۶
تعداد بیمارستان‌های دولتی و خصوصی	۱۴۱	۱۵۷
تعداد تخت‌های بیمارستانی (فعال)	۲۰۴۷۱	۳۰۰۸۷
درمانگاه، کلینیک، پلی کلینیک	۲۲۶	۱۳۰۸
آزمایشگاه	۱۳۴	۸۹۰
داروخانه	۴۱۴	۱۹۴۹
خانه‌های بهداشت	۱۴۰	۲۹۹
تعداد پزشکان شاغل در مراکز دولتی	۱۸۹۷	۴۸۶۰

فعالیت‌های بهزیستی نیز در جهت حمایت و مراقبت از خانواده‌ها و افرادی که به دلایل مختلف اقتصادی، فرهنگی، جسمی و ذهنی، توانایی لازم را برای اداره زندگی ندارند، انجام می‌گیرد. در حال حاضر، تعداد ۱۱۰ واحد بهزیستی و ۱۱۷ واحد توانبخشی در سطح استان به فعالیت مشغول اند.

درس ۱۵ چشم‌انداز آینده استان

ترسیم چشم‌انداز آینده استان تهران به دلیل قابلیت‌های مختلف اجتماعی، اقتصادی و طبیعی و همچنین برخی از محدودیت‌های طبیعی و انسانی موجود، دارای حساسیت خاص خود است.

قابلیت‌های استان

این استان مرکز سیاسی - اداری، قضایی و مدیریتی کشور محسوب می‌شود و دارای کلان شهر تهران است و حدود یک سوم از انواع صنایع بزرگ، صنایع تبدیلی و بسته‌بندی محصولات کشاورزی کشور را به خود اختصاص داده است.

وجود شبکه‌های مناسب ارتباطی، زمینی و هوایی با توجه به فرودگاه بین‌المللی امام خمینی (قُدَس سِرُّهُ)، حمل و نقل ریلی به کلیه نقاط کشور و جهان، زمینه‌ای مناسب برای توسعه همه‌جانبه را فراهم کرده است. استان تهران بزرگ‌ترین بازار مصرف کشور برای تولیدات مختلف و استقرار واحدهای عمده تهیه و توزیع کالای کشور به‌شمار می‌آید.

هم‌چنین، این استان توان تأمین انرژی برای انواع فعالیت‌ها را دارد و دارای زیرساخت‌های گسترده بازرگانی و تجاری در سطح ملی است.

از قابلیت‌های دیگر استان برای تعیین چشم‌انداز آینده می‌توان بر خورداری از منابع سرمایه‌ای، نیروی انسانی متخصص و ماهر، استقرار مراکز عمده پژوهشی و تحقیقاتی و آموزش عالی، تمرکز فعالیت‌های ورزشی، فرهنگی و هنری، برخورداری از جاذبه‌های طبیعی، تاریخی، مذهبی و تأسیسات تفرجگاهی و غیره را نام برد.

در این استان، علاوه بر قابلیت‌ها و توان‌های مختلف دارای محدودیت‌ها و تنگناهایی در امر توسعه است که به اختصار عبارت‌اند از:

محدودیت‌ها و تنگناها

- محدودیت ناشی از منابع آب‌های سطحی و زیرزمینی
- کمبود زمین برای توسعه شهرهای موجود
- وجود گسل‌های فعال و لرزه‌خیزی در این استان
- وجود اراضی بیابانی و کویری و ضعف پوشش گیاهی

شکوفایی استان تهران پس از پیروزی شکوهمند انقلاب اسلامی

- وجود پدیده وارونگی دما
- تمرکز و تراکم زیاد جمعیت
- استقرار خطوط انتقال انرژی و انبارهای ذخیره سوخت در مراکز تجمع جمعیت.

بنابراین، در توسعه همه‌جانبه استان تهران باید به قابلیت‌ها و محدودیت‌های موجود توجه کافی داشت و با استفاده از مدیریت صحیح منابع انسانی و طبیعی می‌توان تنگناها و مشکلات را به حداقل کاهش داد.

اهداف بلندمدت

- اهداف بلند مدت توسعه همه‌جانبه استان تهران مانند سایر استان‌های کشور عبارت‌اند از:
- اعتلای معرفت دینی، ساماندهی فعالیت‌های فرهنگی، توزیع متعادل امکانات در سطح استان
- دستیابی به تعادل فضایی جدید و جلوگیری از گسترش بی‌رویه شهرها
- سالم‌سازی محیط‌زیست
- حفظ و احیا برای بهره‌برداری مناسب از منابع طبیعی
- ساماندهی ترافیک در تردد‌های شهری و بین شهری
- ساماندهی فعالیت‌های صنعتی
- ترویج شیوه‌های جدید کشاورزی با تأکید بر کشت‌های مترکم
- رشد و توسعه جایگاه زنان در سطوح بالای مدیریتی و تصمیم‌گیری
- ارتقای ورزش در تأمین سلامت جسمی و روحی جامعه.

گفتنی است استان تهران با الهام از چشم‌انداز توسعه کشور می‌تواند با به‌کارگیری موارد زیر، استانی پیشرو در بین استان‌های مختلف باشد:

راهبردهای بلندمدت

- اصلاح الگوی مصرف در زمینه‌های مختلف از جمله آب و انرژی
- فراهم کردن زمینه‌های لازم برای افزایش مشارکت‌های مردمی در مدیریت و خدمات شهری و واگذاری فعالیت‌ها به بخش‌های خصوصی
- ایجاد شرایط ویژه در مجموعه شهری تهران برای جلوگیری از مهاجرت
- بسترسازی برای ایجاد توسعه اجتماعی، فرهنگی و ورزشی برای ساکنان استان با تأکید بر تقویت زمینه‌های

گذران اوقات فراغت

- توسعه شهری براساس ضوابط زیست محیطی
  - توسعه و بهینه‌سازی شبکه‌های حمل و نقل به ویژه در نقاط شهری
  - اصلاح ساختار صنعتی در استان
  - بهره‌گیری از جاذبه‌های طبیعی و انسانی جهت تبدیل استان تهران به یکی از قطب‌های گردشگری
  - گسترش شهرک‌های صنعتی و اقتصادی کردن تولید کالا و خدمات
  - کاهش خسارت انسانی در اثر حوادث مختلف و گسترش بیمه‌های اجتماعی.
- همچنین، کاهش آلاینده‌های محیطی به خصوص برای شهر تهران، توسعه فعالیت‌های آموزشی و پژوهشی سطح بالای تخصصی و در نهایت، اعمال مدیریت توسعه‌ای یکپارچه برای کلان شهر تهران و ارتباط آن با سایر استان‌ها، از موارد توسعه همه جانبه هستند.

«محل زندگی من»

دانش آموز عزیز

به منظور یادگیری بهتر و شناخت عمیق تر شما از استان محل زندگی تان، فعالیت‌هایی برای شما طراحی شده است. شما می‌توانید با راهنمایی معلم، برخی از این فعالیت‌ها را به‌طور انفرادی و برخی دیگر را به‌طور گروهی انجام دهید. سپس کارهای خود را به معلم تحویل دهید تا در پوشه کار شما بگذارد و بر مبنای آن، آموخته‌های شما ارزشیابی شود. برای انجام این فعالیت‌ها هم از مطالب کتاب درسی و هم سایر منابع اطلاعاتی استفاده کنید. امید است انجام فعالیت‌ها برای شما لذت‌بخش باشد.

موفق باشید

نام استان محل زندگی :

نام شهرستان :

نام شهر / روستا :

نام و نام خانوادگی دانش‌آموز :

شکوفایی استان تهران پس از پیروزی شکوهمند انقلاب اسلامی

<p>۱- یک مؤسسه کشت و صنعت در حال مطالعه استان شما برای انجام فعالیت‌های کشاورزی است. این مؤسسه از شما درخواست کرده است تا درباره وضعیت ناهمواری‌ها، آب و هوا و آب استان گزارشی کوتاه برایشان بفرستید. شما در دو الی سه صفحه به طور خلاصه انواع ناهمواری‌ها و آب و هوای استان و همچنین وضعیت منابع آب را برای این مؤسسه توضیح دهید و سپس چند منطقه مستعد برای کشاورزی را به آنها معرفی کنید.</p> <p>نامه را به معلم تحویل دهید.</p> <p>انفرادی</p> <p>به نام خدا مدیر محترم مؤسسه جوانه سبز کاشت و صنعت با سلام؛ در پاسخ به نامه شما به اطلاع می‌رساند .....</p>	
<p>۲- با استفاده از کاغذ کالک یا پوستی و نقشه‌های کتاب یک نقشه استان را کپی و ترسیم کنید. روی نقشه مرز شهرستان‌های استان را مشخص کنید. در اطراف نقشه نام استان‌های مجاور را بنویسید. شهرستان محل زندگی خود را رنگ آمیزی کنید. محل تقریبی شهر یا روستای محل زندگی‌تان را با راهنمایی معلم علامت بزنید. تعداد کل جمعیت استان را در بالای نقشه بنویسید. پرتراکم‌ترین و کم‌تراکم‌ترین شهرستان‌های استان را از نظر جمعیت با رنگ یا هاشور مشخص کنید.</p> <p>انفرادی</p>	<p>فصل اول و دوم</p>
<p>۳- یک گروه اکوتوریست (طبیعت‌گرد) علاقمند به بازدید و مطالعه پوشش گیاهی و زندگی جانوری در استان شما هستند. آنها می‌خواهند قبل از شروع مطالعه‌شان با شما گفتگویی داشته باشند و شما آنها را راهنمایی کنید و جاذبه‌های طبیعی را برایشان شرح دهید. به طور گروهی، با استفاده از مطالعه کتاب درسی و سایر منابع اطلاعاتی (کتاب، مجله، روزنامه، اینترنت و ...) گزارشی از وضعیت پوشش گیاهی و زندگی جانوری استان تهیه کنید و حتی الامکان چند عکس نیز به آن ضمیمه کنید. سپس در کلاس به طور نمایشی، گروه شما، توضیحات لازم را برای گروه اکوتوریست ارائه و با یکدیگر گفتگو کنید.</p> <p>گروهی</p>	

<p>۱- به چند گروه تقسیم شوید و هر گروه با راهنمایی معلم یک یا چند مورد از فعالیت‌های زیر را انجام دهید :</p> <p>- با استفاده از کتاب درسی و سایر منابع یکی از جنبه‌های فرهنگی زادگاه و استان محل زندگی خود را مطالعه کنید. (غذای محلی، سرودها و موسیقی محلی، زندگینامه یکی از شخصیت‌های علمی، فرهنگی، مذهبی، آداب و رسوم و جشن‌ها، لباس و ...) از پایگاه اینترنتی اداره کل میراث فرهنگی استان خود نیز کمک بگیرید. اطلاعات جمع‌آوری شده را در پوشه‌ای گذاشته و به معلم بدهید.</p> <p>گروهی</p>	
<p>۲- نام یک یا چند شهید دفاع مقدس را در محل زندگی‌تان (شهر/ روستا یا شهرستان) شناسایی کنید. درباره چگونگی شهادت وی پرس و جو کنید و در صورت امکان از طریق دیدار و گفتگو با خانواده یا اقوام او، ویژگی‌ها، وصیت‌نامه و علل شهادت‌طلبی وی را یادداشت و به کلاس گزارش کنید.</p> <p>انفرادی</p>	فصل سوم و چهارم
<p>۳- به مناسبت دهه فجر یا روز معلم، نمایشگاه «استان‌شناسی» ترتیب دهید. کارها را بین خود تقسیم کنید. در نمایشگاه می‌توانید از نقشه‌های استان، معرفی آثار و ابنیه تاریخی و فرهنگی به صورت عکس و اسلاید و فیلم و ماکت‌ها، نمایش غذاها؛ صنایع دستی و آداب و رسوم، روزنامه‌های دیواری و ... استفاده کنید. دفتری نیز برای اظهارنظر بازدیدکنندگان تدارک ببینید.</p> <p>گروهی</p>	
<p>۴- به همراه معلم از یکی از آثار و بناهای تاریخی - فرهنگی محل زندگی خود بازدید کنید و گزارش بازدید را بنویسید.</p> <p>گروهی</p>	

شکوفایی استان تهران پس از پیروزی شکوهمند انقلاب اسلامی

<p>۱- فرض کنید که یک دوست مکاتبه‌ای که در یکی از کشورهای همسایه منطقه زندگی می‌کند، پیدا کرده‌اید. این فرد قرار است به دلیل مأموریت اداری پدرش در یک ماه آینده به ایران سفر کند و دوست دارد به همراه خانواده‌اش از استان شما نیز بازدید نماید. او از شما خواسته است که مهم‌ترین مناطق دیدنی (طبیعی - فرهنگی) محل زندگی شما و همچنین استان را به او معرفی کنید. همچنین نام و تلفن تعدادی از مراکز اقامتی (هتل، مهمانسرا و ...) را شناسایی و برایش نامه‌ای با ذکر موارد بالا بنویسید و در کلاس بخوانید.</p> <p>انفرادی</p> <p>دوست عزیز ... سلام؛ امیدوارم</p>	
<p>۲- با راهنمایی معلم یکی از دو فعالیت زیر را انجام دهید :</p> <p>- از یکی از مسئولین یا کارشناسان (شهرداری، بخشداری، استانداری) دعوت کنید به کلاس بیاید و درباره اقدامات عمرانی انجام شده برای شما صحبت کند. شما می‌توانید از قبل سؤالاتی را برای پرسش از این فرد یادداشت کنید.</p> <p>- با یکی از مسئولین یا کارشناسان شهرداری/بخشداری یا استانداری در محل زندگی خود مصاحبه کنید. با راهنمایی معلم و معرفی نامه از مدرسه و تعیین وقت قبلی به یکی از نهادهای مذکور مراجعه کنید. قبل از مراجعه موضوع و محورهای مصاحبه را یادداشت و با معلم مرور کنید.</p> <p>گروهی یا انفرادی</p>	<p>فصل پنجم و ششم</p>
<p>۳- ابتدا چند مشکل یا کمبود را در محل زندگی یا استان خودتان شناسایی کنید و در برگه کاغذ بنویسید. سپس روی یک برگه دیگر یک یا چند پیشنهاد برای حل آن مشکل بنویسید. پیشنهادها باید منطقی و قابل اجراء باشد. مطالب را در کلاس بخوانید و سپس به معلم تحویل دهید.</p>	
<p>۴- شهر یا روستای محل زندگی خودتان را در ده سال آینده مجسم کنید. به نظر شما چه تغییراتی ممکن است در زمینه‌های طبیعی، انسانی و اجتماعی در محیط زندگی شما پدید بیاید. روی یک برگه کاغذ در چند سطر مطالب را بنویسید و به معلم بدهید.</p> <p>انفرادی</p>	

با تشکر از :

- اداره کل آموزش و پرورش شهر تهران
- استانداری تهران
- سازمان جنگل‌ها و مراتع استان تهران
- مرکز آمار ایران
- اداره کل بنیاد حفظ آثار و نشر ارزش‌های دفاع مقدس استان تهران
- سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان تهران

منابع مورد استفاده

- سالنامه آماری نفوس و مسکن استان تهران ، ۱۳۸۵-۱۳۷۵
- گزارش آمایش سرزمین استانداری تهران، ۱۳۸۸
- سالنامه آماری سازمان هواشناسی، ۱۳۸۷-۱۳۷۰

